

kan worden beschreven en geanalyseerd, waarbij deze “verovering” bovendien niet zozeer abrupt in 1848 begint, maar een aanzienlijke voorgeschiedenis heeft. In verschillende opzichten is *Een nieuwe wereld* een magistraal boek, maar als cultuurgeschiedenis stelt het nogal teleur.

PIET DE ROOY

AUKE VAN DER WOUDE, *Een nieuwe wereld. Het ontstaan van het moderne Nederland*, Bert Bakker, Amsterdam, 2006, 464 p.

[B] **NOOTEBOOM ALS IJKPUNT.
EEN DUITSE GESCHIEDENIS VAN DE
NEDERLANDSTALIGE LITERATUUR**

De studie Nederlands floreert in Duitsland. In de jaren zestig toegevoegd aan het repertoire van de Duitse universiteiten, trekt zij nu in steden als Münster, Berlijn en Oldenburg forse aantallen studenten. Hun nieuwsgierigheid naar de taal en de literatuur van de burens steekt schrill af tegen de interesse die hun Nederlandse leeftijdgenoten aan de dag leggen voor wat er over de oostgrens gebeurt, al is er de laatste jaren een lichte verbetering bespeurbaar.

Daar komt bij dat de Nederlandstalige literatuur sinds de jaren negentig populair is in Duitsland. De literatuurpauze Marcel Reich-Ranicki hemelde op 17 oktober 1991 in een aflevering van *Das literarische Quartett* Cees Nooteboom op, wiens korte roman *Het volgende verhaal* kort tevoren in een Duitse vertaling was uitgebracht. *Die folgende Geschichte* werd een verkoopsucces en de reputatie van Nooteboom in Duitsland is inmiddels schier onaantastbaar. Ook andere Nederlandstalige auteurs vonden Duitse lezers, mede door de inspanningen van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds en zijn Vlaamse tegenhanger, terwijl ook het feit dat *Niederlande und Flandern* in 1993 tot *Schwerpunkt* van de Frankfurter Buchmesse werd gemaakt, de belangstelling bevorderde.

Een Duitse geschiedenis van de Nederlandstalige literatuur kon dus niet uitblijven en die is er nu: *Niederländische Literaturgeschichte*, geredigeerd door

Ralf Grüttemeier en Maria-Theresia Leuker. Samen met Amand Berteloot, J.W.H. Konst en Lut Missinne, allen neerlandici die verbonden zijn aan Duitse universiteiten, schreven zij de vijf hoofdstukken waaruit deze literatuurgeschiedenis bestaat. De nadruk ligt ontegenzeggelijk op de literatuur van de laatste honderdvijfentwintig jaar, want de tijdsspanne vanaf de Tachtigers tot en met Arnon Grunberg krijgt gemiddeld bijna een pagina per jaar, terwijl de vele eeuwen omspannende periode die daaraan voorafgaat het met ruim honderdtachtig bladzijden moet doen.

Niederländische Literaturgeschichte is de eerste Duitstalige geschiedenis van de Nederlandse literatuur sinds in 1870-1872 *Geschichte der niederländischen Literatur* van W.J.A. Jonckbloet verscheen. Dit was echter een vertaling van een boek dat in eerste aanleg bestemd was voor Nederlandstalige lezers. De nieuwe literatuurgeschiedenis richt zich op een Duits publiek en betreft derhalve ook de geschiedenis van de Nederlandstalige literatuur in Duitsland in de beschouwing. Dit aspect krijgt meer gewicht naarmate het heden nadert en komt tot uiting in de vermelding van vertalingen, Duitse invloeden op Nederlandstalige auteurs (bijvoorbeeld Paul van Ostaijen) en overeenkomsten tussen auteurs uit de twee taalgebieden (bijvoorbeeld Thomas Bernhard en Willem Frederik Hermans).

In hun “Vorwort” poneren Grüttemeier en Leuker dat in hun literatuurgeschiedenis “ein poetologisch-institutioneller Ansatz verfolgt wird”. Dit uitgangspunt houdt in dat zij de combinatie van opvattingen over literatuur, doorgaans begrepen als opvattingen over genres, en de instituties die deze opvattingen mede bepalen en uitdragen (van het middeleeuwse hof via de dichtgenootschappen tot de massamedia) als richtsnoer hebben gekozen. Het resultaat van deze aanpak is niet een geheel nieuwe literatuurhistorie. In grote trekken wordt het vertrouwde verhaal verteld over de Nederlandstalige literatuur, zeker in het gedeelte tot aan de Tachtigers. Zoals in veel literatuurgeschiedenissen vormt de ontwikkeling van de genres hierbij de leidraad. Daarna is er meer aandacht voor de wijze waarop auteurs zichzelf presenteren in de publiciteit en er soms verrassend snel in slagen het literaire podium te veroveren, zoals de voorbeelden van de Tachtigers en de Vijftigers uitwijzen. De interesse

voor deze factoren betekent overigens niet dat instituties als de literatuurkritiek, het literatuuronderwijs en de uitgeverij systematisch aan de orde komen. Het blijft bij terloopse opmerkingen.

Een specifiek Duitse visie op de Nederlandstalige literatuur, waarin institutionele factoren in aanmerking worden genomen, tekent zich het duidelijkst af in het door Ralf Grüttemeier geschreven slothoofdstuk, "Nach dem zweiten Weltkrieg". Dit blijkt alleen al uit de compositie van dit hoofdstuk, dat opent met een korte paragraaf over het eerder gememoreerde succes van Nooteboom in Duitsland. Daarna volgt een abrupte overgang naar de ontwikkeling van de poëzie en het verhalende proza. De Nederlandse auteurs die in de naoorlogse jaren hun naam vestigden, Reve, Hermans en Mulisch, worden aanvankelijk overgeslagen. Pas nadat Grüttemeier is teruggekeerd naar Nooteboom, die anders dan in Nederlandse literatuurgeschiedenissen bijna even veel pagina's krijgt als de zogenaamde "Grote Drie", komen zij alsnog aan bod. Hun positie in Duitsland wordt daarbij besproken tegen de achtergrond van het succes van Nooteboom en de verklaring daarvoor. Hij fungeert dus als oriëntatiepunt in hoofdstukjes waarin het werk van Reve, Hermans en Mulisch met kennis van zaken wordt gekarakteriseerd.

Niettemin is het schier onvermijdelijk dat er ook discutabele uitspraken en zelfs fouten zijn te boekstaven. Zo beweert Grüttemeier dat het gedicht *Georg Büchner*, geschreven door Hugo Claus, is opgenomen in de "Gedichtband *Thuis*" uit 1975 (p. 264). Maar *Thuis* is een toneelstuk, inderdaad uit 1975; het genoemde gedicht is te vinden in de dichtbundel *Van horen zeggen* uit 1972. In een poging het werk van Hermans in te delen onderscheidt Grüttemeier een fase die hij laat begrenzen door *Het behouden huis* (1952) en *Herinneringen van een engelbewaarder* (1971) en waarvoor hij de afwezigheid van agressie jegens oppervlakkigheid en leugenschap kenmerkend lijkt te vinden. Echter, in deze jaren ontstaat *Mandarijnen op zwavelzuur*. Over *De tranen der acacia's* schrijft Grüttemeier dat deze roman onder meer "durch sein wenig positives Bild des niederländischen Widerstandes während des Zweiten Weltkrieges manchen leser wie z.B. Jef Last provozierte." (p. 297) In werkelijkheid stoorde vrijwel geen enkele recensent zich aan het beeld van het Nederlandse verzet in *De tranen der acacia's*,

zoals Elly Kamp in haar monografie *Iedereen zei, dat is pornografie. Willem Frederik Hermans en de ontvangst van De tranen der acacia's* (2005) heeft laten zien. De reactie van Last dateert van 1959, kort na het verschijnen van *De donkere kamer van Damokles*, waarin de illegaliteit weer wordt geïroniseerd.

Ondanks deze foutjes is *Niederländische Literaturgeschichte* een overzichtelijke en helder geschreven inleiding in de geschiedenis van de Nederlandse literatuur. De keuze om, waar dit mogelijk was, recht te doen aan een specifiek Duits perspectief, mag als geslaagd worden beschouwd. In het boek heeft de poëtische component van het gekozen ordeningscriterium meer gewicht gekregen dan de institutionele, met een grotendeels conventioneel literair-historisch verhaal als resultaat. Een register op auteursnamen en titels vergroot de bruikbaarheid. Er is een bibliografie toegevoegd, maar literatuurverwijzingen ontbreken helaas, zodat de geïnteresseerde lezer niet eenvoudig de informatie kan achterhalen die hij zoekt. Het boek is voorzien van talrijke, soms wat klein uitgevallen, illustraties en solide uitgegeven, en is in ieder geval een aanwinst voor de neerlandistiek in Duitsland.

G.F.H. RAAT

RALF GRÜTTEMEIER & MARIA-THERESIA LEUKER (hrsg.),
Niederländische Literaturgeschichte, Verlag J.B. Metzler,
Stuttgart/ Weimar, 2006, 332 p. Met medewerking van
AMAND BERTELOOT, J.W.H. KONST en LUT MISSINNE en
redactionele ondersteuning van WILLEM VAN DEN BERG,
CAREL TER HAAR en HERBERT VAN UFFELEN.